

Мирослава Лендьел

Місцеве самоврядування

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління**

Мирослава Лендьел

Місцеве самоврядування

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
(для студентів спеціальностей
052 Політологія, 281 Публічне управління та адміністрування)

Ужгород 2020

Лендєл М. Місцеве самоврядування (для студентів спеціальностей 052 Політологія, 281 Публічне управління та адміністрування»; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; каф. політології і держ. управління]. 55 с.

Розробник:

Лендєл Мирослава Олександрівна, доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Навчально-методичні рекомендації затверджені на засіданні кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Протокол № 9 від 30 червня 2020 року.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 7 від 25 червня 2020 року.

ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування» – є вивчення теоретичних засад місцевого самоврядування, правової та управлінської практики його функціонування в Україні та інших країнах Центральної і Східної Європи.

Завдання:

- засвоїти основні теорії, концепції та моделі місцевого самоврядування;
- проаналізувати історичні передумови формування місцевого самоврядування у країнах Європи;
- систематизувати правові рамки оформлення місцевого самоврядування, які пропонуються Радою Європи, їх реалізація в країнах Центральної і Східної Європи та в Україні;
- висвітлити сутність місцевої демократії як політичного режиму розпорядження владою на місцевому рівні;
- розкрити форми функціонування місцевого самоврядування в Україні та у сусідніх державах;
- визначити зміст управлінських технологій, які можуть застосовуватися для підвищення рівня ефективності та ефективності функціонування самоврядування;
- вміти здійснювати аналіз законодавчих норм, які регулюють сферу місцевого самоврядування на предмет їх відповідності стандартам Ради Європи, щодо визначення функцій і повноважень місцевої влади;
- з'ясувати механізми місцевого самоврядування в територіальних громадах, зокрема прямої демократії та залучення громадян до управління;
- аналізувати політичний аспекти формування та діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

- диференціювати технології зв'язків з громадськістю на місцевому рівні;
- оволодіти навичками стратегічного планування розвитку територіальних
- вміти ініціювати створення органів самоорганізації громадян;
- застосовувати інформаційні запити щодо діяльності органів місцевого самоврядування.

знати:

- основні теорії, концепції та моделі місцевого самоврядування;
- історичні передумови формування місцевого самоврядування у країнах Європи;
- правові рамки оформлення місцевого самоврядування, які пропонуються Радою Європи, їх реалізація в країнах Центральної і Східної Європи та в Україні;
- сутність місцевої демократії як політичного режиму розпорядження владою на місцевому рівні;
- форми функціонування місцевого самоврядування в Україні та у сусідніх державах;
- зміст управлінських технологій, які можуть застосовуватися для підвищення рівня ефективності та ефективності функціонування самоврядування;

вміти:

- здійснювати аналіз законодавчих норм, які регулюють сферу місцевого самоврядування на предмет їх відповідності стандартам Ради Європи;
- проводити політичний аналіз формування та діяльності представницьких органів місцевого самоврядування;
- застосовувати механізми місцевого самоврядування в територіальних громадах, зокрема прямої демократії та залучення громадян до управління;

- використовувати технології зв'язків з громадськістю на місцевому рівні;
- володіти навичками стратегічного планування розвитку територіальних громад;
- мобілізації громад для вирішення місцевих справ;
- ініціювання створення органів самоорганізації громадян;
- застосування інформаційних запитів щодо діяльності органів місцевого самоврядування.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма Навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: 25 – Публічне управління та адміністрування Напрямок підготовки: 281 – Публічне управління та адміністрування	За вибором (дисципліна спеціалізації)	
Модулів – 02		Рік підготовки:	
Змістових модулів – 09		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		3-й	4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 04 аудиторних – 50 самостійної роботи студента – 70	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	30 год.	14 год.
		Практичні	
		20 год.	0
		Лабораторні	
		0 год.	
		Індивідуальні завдання	
		Самостійна робота	
		70 год.	106 год,
		Вид контролю	
залік	залік		

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- екзамен;
- контрольна робота у письмовій формі;
- аналітичне есе;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, написання аналітичного есе,

Форма модульного контролю: контрольна робота у письмовій формі.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний екзамен.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	30
Есе	1	20
Модульна контрольна робота	1	50
Всього:	100	100

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до *«Положення про порядок та методу проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти

Екзамен

Практичні заняття					Сума
Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	30
6	6	6	6	6	
Індивідуальне завдання					20
20					
Модульна контрольна робота					50
Практичні заняття					30
Т.6	Т.7	Т.8	Т.9		
7	8	7	8		
Індивідуальне завдання					
20					50
Модульна контрольна робота					
Всього:					100

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Історичні передумови виникнення інституту місцевого самоврядування. Формування середньовічних міст як осередків місцевого самоврядування: «романістична», «вотчинна», «бургова», «ринкова» теорії.

Магдебурзьке право та юридичне оформлення місцевого самоврядування. Хартії вольностей XI-XII століть. Самоврядування в імперських містах Німеччини. Юридичний прецедент міста Магдебург. Поширення «магдебурзького права».

Елементи місцевого самоврядування в Київській Русі. Сільська громада та її устрій у Київській Русі. Статус міст Київської Русі. Правові відносини між державою і громадами в Київській Русі.

Сільські і міські громади у Великому князівстві Литовському. Литовські статuti про відносини між державою і громадами. Магдебурзьке право в Україні.

Козацький конституціоналізм і становлення системи козацького самоврядування. Органи влади та адміністративного управління Запорізької Січі. Конституція гетьмана П.Орлика 1710 р. про місцеве самоврядування. Самоврядування у Гетьманській Україні до кінця XVIII ст.

Місцеве самоврядування на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Реформи місцевого самоврядування в Російській імперії. Оформлення інституту місцевого самоврядування в Австрійській монархії, Королівстві Угорщина, Австро-Угорщині.

Українська Центральна Рада та Українська Народна Республіка і місцеве самоврядування. Конституція УНР 1918 р. про місцеве самоврядування. Західноукраїнська Народна Республіка і місцеве самоврядування. Становлення муніципального (комунального) права.

Функціонування радянської системи управління в Україні. Централізація та

одержавлення місцевого життя у СРСР. Розвиток місцевого самоврядування на західноукраїнських землях у складі міжвоєнної Польщі, Чехословаччини та Румунії. Возз'єднання західноукраїнських земель з Українською РСР у складі СРСР (1939-1945 рр.) Розвиток громадського комуністичного самоврядування в 1956-1964 рр. («хрущовська відлига»). Посилення централізму та одержавлення місцевого життя в 1965-1982 рр. («брежнєвський застій»). Соціалістичне самоврядування і відродження місцевого самоврядування в 1984-1990рр. («горбачовська перебудова»).

Відродження місцевого самоврядування у першій половині 1990-х років. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. і становлення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні. Закон УРСР "Про місцеві Ради народних депутатів і місцеве самоврядування" від 7 грудня 1990 р. Проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 р. і розвиток місцевого самоврядування. Закон України "Про місцеві Ради народних депутатів і місцеве та регіональне самоврядування" від 26 березня 1992 р. Правова основа першого етапу муніципальної (комунальної) реформи. Ліворадикальна контрреформа місцевого самоврядування. Закон України "Про формування місцевих органів влади і самоврядування" від 3 лютого 1994 р. Відновлення системи місцевого самоврядування. Конституційний Договір між Верховною Радою України і Президентом України від 8 червня 1995 р.

ТЕМА 2. ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Класичні теорії місцевого самоврядування. Теорія вільної громади (теорія природних прав громади). Громадівська теорія. Громадсько-господарська теорія. Державницька теорія: політичний та юридичний напрямки. теорія самоврядних одиниць як юридичних осіб. Теорія муніципального дуалізму.

Сучасні концепції місцевого самоврядування. Локалістська концепція. Неомарксистська концепція. Теорія суспільного вибору. Дуалістичний підхід

(поєднання корпоративного і плюралістичного аналізу). Концепція багаторівневого врядування.

Принципи і моделі місцевого самоврядування. Сутність і форми децентралізації влади і повноважень. Автономія місцевого самоврядування і державна влада. Форми і методи державного контролю (законодавче регулювання; адміністративне регулювання (адміністративна опіка; адміністративний нагляд); фінансовий контроль). Континентальна (романо-германська, європейська) модель організації організації влади на місцевому рівні. Англо-американська (англосаксонська) модель. Іберійська модель. Радянська модель. Змішаний модель організації влади на місцевому рівні.

Концепція місцевої демократії. Соціально-політичні та історичні передумови формування концепції місцевої демократії. Сутність місцевої демократії, її специфічні ознаки. Основні підходи до легітимізації місцевої демократії. Елементи системи місцевого самоврядування: нормативні рамки місцевого самоврядування; 2) представницька демократія; пряма (безпосередня) демократія; виборчий процес як основний канал елітотворення, у якій залучаються політичні партії; процеси участі громадян у формуванні політики. Роль Ради Європи у поширенні концепції місцевого самоврядування.

ТЕМА 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ

Міжнародні стандарти місцевого самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування: її структура та зміст. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Європейська Конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади. Європейська Хартія про участь молоді у місцевому та регіональному житті. Європейська Декларація міських прав. Європейська Конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні. Європейська Хартія регіонального

самоврядування.

Правові засади функціонування місцевого самоврядування в країнах Центральної і Східної Європи. Передумови «відродження» місцевого самоврядування постсоціалістичних країнах. Стратегія здійснення децентралізаційних реформ у країнах Центральної і Східної Європи. Конституційне закріплення принципу автономії місцевого самоврядування. Моделі відносин між громадами та державою.

Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні. Місцеве самоврядування як елемент конституційно-правового статусу людини та громадянина в Україні. Конституційна модель самоврядування. Конституційні принципи місцевого самоврядування. Основні положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Територіальна громада у системі місцевого самоврядування. Поняття та ознаки територіальної громади як соціального явища. Поняття, ознаки та види територіальної громади як юридичного явища. Функції та повноваження територіальних громад. Форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні влади.

ТЕМА 4. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Теоретичні аспекти дослідження територіального устрою. Визначення території держави. Поняття територіального устрою, змістовна відмінність від поняття «державний устрій». Поняття адміністративно-територіального устрою.

Досвід постсоціалістичних та пострадянських країн щодо реформування територіального поділу та устрою. Загальні тенденції змісту реформ. Досвід Республіки Польща. Досвід Словацької Республіки. Досвід Російської Федерації.

Історичні аспекти формування адміністративно-територіального устрою України. Приналежність України до Російської, Австро-Угорської імперій, вплив на адміністративно-територіальний устрій. Землі, волості, громади у складі Української

Народної Республіки. Губернії, повіти у Гетьманській державі П. Скоропадського. Адміністративно-територіальний устрій України у складі Радянського Союзу: з 1922 року – округ, волость, село; з 1930 р. – адміністративні райони, райони, міста, селища, села. Поділ українських територій, що входили у складі Польщі, Чехословаччини та Угорщини (до 1939-1945-1946 рр.).

Сучасний адміністративно-територіальний поділ та устрій України. Конституційні засади територіального устрою України. Трьохрівневий (чотирьохрівневий) поділ території: область (Автономна Республіка Крим) – район (міста обласного підпорядкування) – міськрада (селищна-, сільрада); варіант четвертого рівня: районна рада у місті. Порядок вирішення питань територіального поділу України. Порядок вирішення питань територіального устрою. Правові можливості для об'єднання територіальних громад.

Концепції реформування територіального поділу та устрою України та пропонувані механізми проведення реформи. Основні проблеми сучасного територіального поділу та устрою України. Існуючі концепції реформування територіального поділу та устрою. Механізми проведення територіальної реформи. Об'єднані територіальні громади (ОТГ): правові аспекти створення. Практика формування ОТГ.

ТЕМА 5. СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЇХ СТРУКТУРА

Основні форми місцевого самоврядування. Принцип та критерії розподілу влади на місцевому рівні (перелік органів; спосіб їх призначення або добору; відповідальність та взаємовідносини у процесі управління). Модель «сильної ради»: її переваги. Модель «сильного мера»: її переваги.

Система органів місцевого самоврядування у територіальних громадах Центральної і Східної Європи. Реформування розподілу повноважень місцевого

самоврядування у Республіці Польща. Модель «сильного мера» у Чеській Республіці. Взаємовідносини між мером та радою в Угорщині та Словацькій Республіці. Регіональна специфіка вибору форм розподілу влади у Російській Федерації.

Представницькі органи місцевого самоврядування в Україні: повноваження та функції. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування на рівні село, селище, місто. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування. Компетенція представницьких органів місцевого самоврядування поселенського рівня. Правовий статус та форми діяльності депутатів місцевих рад. Посадові особи та форми діяльності представницьких органів місцевого самоврядування поселенського рівня

Посадові особи місцевого самоврядування: повноваження та функції. Публічно-правовий статус голови територіальної громади. Порядок обрання голови територіальної громади. Повноваження сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради. Права та обов'язки голови територіальної громади. Гарантії діяльності голови територіальної громади.

Органи спільної компетенції територіальних громад у системі місцевого самоврядування. Правовий статус органів спільної компетенції територіальних громад. Порядок формування органів спільної компетенції територіальних громад. Статус депутатів обласної та районної ради. Повноваження органів спільної компетенції територіальних громад. Організація діяльності органів спільної компетенції територіальних громад. Органи управління об'єднаних територіальних громад.

ТЕМА 6. МУНІЦИПАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ

Сутність муніципального управління (менеджменту). Зв'язок між поняттями «місцеве самоврядування», «муніципальне (місцеве) управління», «муніципальний (місцевий) менеджмент. Система, елементи, об'єкт і суб'єкт муніципального управління.

Методи муніципального управління. Поняття «методи муніципального управління». Економічні методи. Правові, організаційні (адміністративно-розпорядчі) методи. Соціально-психологічні методи. Програмово-планувальні методи. Муніципальний маркетинг.

Забезпечення муніципального управління. Інформаційне забезпечення муніципального управління. Технічне забезпечення муніципального менеджменту. Кадрове забезпечення управління на місцевому рівні.

ТЕМА 7. ПРЯМА ДЕМОКРАТІЯ ТА ІНШІ ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Теоретичні аспекти участі громадян у місцевому самоврядуванні та управлінні. Сучасні теорії участі громадян. Пряма (безпосередня) демократія. Залучення громадян. Специфіка участі громадян на різних горизонтальних рівнях публічного управління.

Форми безпосередньої демократії та участі громадян в країнах Центральної і Східної Європи. Спільні тенденції та національні особливості участі громадян у місцевих виборах. Правове регулювання проведення місцевих референдумів. Загальні збори (сходи, асамблеї) громадян. Місцеві ініціативи та інші специфічні форми прямої демократії у постсоціалістичних країнах.

Правові можливості для здійснення прямої демократії в Україні. Участь громадян у місцевих виборах. Ініціювання та проведення місцевих референдумів. Можливості для здійснення місцевих ініціатив. Загальні збори громадян.

Залучення громадян до управління на місцевому рівні. Участь у прийнятті рішень органів місцевого самоврядування. Громадські слухання. Проведення консультацій із громадськістю. Колективні чи індивідуальні звернення громадян до органів місцевого самоврядування. Оскарження рішень органів місцевого самоврядування. Доступ до публічної інформації. Доступ до муніципальної служби.

ТЕМА 8. СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАД ДЛЯ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Теоретичні аспекти сталого розвитку суспільства. Причини формування концепції сталого розвитку. Визначення сталого розвитку. Документи Організації Об'єднаних Націй про засади сталого розвитку. Індикатори сталого розвитку. Територіальні рівні управління сталим розвитком.

Поняття соціальної мобілізації. Широкий підхід до розуміння поняття громада. Визначення соціальної мобілізації. Історія застосування інструменту соціальної мобілізації у зарубіжних країнах та в Україні. Сучасні підходи до розуміння ролі та потенціалу соціальної мобілізації.

Елементи соціальної мобілізації. Зацікавленість та характер учасників. Визначення лідерів громади (активісти, організації з соціальної мобілізації). Засоби зміцнення потенціалу громад (тренінги, мотивування, технічна підтримка). Визначення основних проблем громади та ранжування їх за пріоритетами. Оцінка можливостей для вирішення проблем громади. Забезпечення необхідними ресурсами. Встановлення зв'язків з партнерами у сталому місцевому розвитку, донорськими організаціями.

Механізми впровадження соціальної мобілізації. Створення організації громади. Зміцнення потенціалу організації та її інституційний розвиток. Досягнення організацією зрілості. Спільне планування (за участі громад). Реалізація проєктів. Виконання заходів та їх коригування. Міжнародні проєкти Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) та Європейського Союзу (ЄС).

ТЕМА 9. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сутність стратегічного планування. Виникнення та сутність стратегічного планування. Алгоритм стратегічного планування. Реалізація стратегії з одночасним моніторингом. Оцінка досягнення результатів.

Роль стратегічного планування місцевого розвитку. Міжнародні документи щодо місцевого розвитку. Принципи доброго демократичного врядування Ради Європи. Чинники успішності стратегічного планування місцевого розвитку (СПМР). Завдання сталого розвитку у сферах управління, економіки, довкілля, соціального розвитку.

Організація розробки стратегій сталого місцевого розвитку. Підготовчі організаційні заходи, планування роботи. Створення організації (форуму) з СПМР. Формування календарного плану розробки стратегії, розподіл обов'язків учасників проекту.

Формулювання стратегії. Етап аналізу ситуації (розробка бачення, місії, проведення SWOT-аналізу). Розробка місії, бачення розвитку громади. Вироблення стратегічних пріоритетів, середньострокових операційних завдань, переліку заходів, необхідних ресурсів. Розробка системи моніторингу стратегії (індикаторів, відповідних показників). План дій для виконання стратегії сталого місцевого розвитку (ССМР).

Впровадження стратегії. Підтримка та офіційне впровадження ССМР. Комунікація із громадськістю. Управління процесом реалізації стратегії. Здійснення моніторингу та оцінки ССМР. Коригування змісту стратегії.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	у сьог	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д.	с. р.		л	п	ла б	ін д.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Історичні передумови формування та еволюція інституту місцевого самоврядування		2	2			3	9					10
Тема 2. Теорії, концепції та моделі місцевого самоврядування та демократії		4	2			3	9	2				10
Тема 3. Конституційно-правові системи місцевого самоврядування в країнах Європи та в Україні		4	2			3	11	2				15
Тема 4. Територіальна основа місцевого самоврядування		4	-			3	7					20
Тема 5. Система органів місцевого самоврядування та їх структура		4	4		30	3	43	2				15
Тема 6. Муніципальне управління		4	2			3	9	2				10
Тема 7. Пряма демократія та інші форми участі громадян у місцевому самоврядуванні		2	2			4	12	2				15
Тема 8. Соціальна мобілізація громад для сталого місцевого розвитку		2	2			4	10	2				10
Тема 9. Стратегічне планування сталого місцевого розвитку		4	4			4	12	2				1
Усього годин		30	20	-	40	30	120	14	-	-		106

Теми практичних занять (денна форма)

N з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Історичні передумови формування та еволюція інституту місцевого самоврядування	2
2	Теорії, концепції та моделі місцевого самоврядування та демократії	2
3	Конституційно-правові системи місцевого самоврядування в країнах Європи та в Україні	2
4	Територіальна основа місцевого самоврядування	-
5	Система органів місцевого самоврядування та їх структура	4
6	Муніципальне управління	2
7	Пряма демократія та інші форми участі громадян у місцевому самоврядуванні	2
8	Соціальна мобілізація громад для сталого місцевого розвитку	2
9	Стратегічне планування сталого місцевого розвитку	4
Разом:		20

Самостійна робота (денна форма)

N з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історичні передумови формування та еволюція інституту місцевого самоврядування	3
2	Теорії, концепції та моделі місцевого самоврядування та демократії	3
3	Конституційно-правові системи місцевого самоврядування в країнах Європи та в Україні	3
4	Територіальна основа місцевого самоврядування	3
5	Система органів місцевого самоврядування та їх структура	3
6	Муніципальне управління	3
7	Пряма демократія та інші форми участі громадян у місцевому самоврядуванні	4
8	Соціальна мобілізація громад для сталого місцевого розвитку	4
9	Стратегічне планування сталого місцевого розвитку	4
Разом:		30

4

Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота студента з курсу «Місцеве самоврядування» включає виконання одного з чотирьох практичних завдань:

Варіанти практичних занять:

1. Розробка покрокового алгоритму створення органу самоорганізації населення (вуличного комітету) для громади
2. Розробка покрокового алгоритму проведення загальних зборів громадян територіальної громади
3. Розробка покрокового алгоритму ініціювання, створення та реєстрації (легалізації) громадської організації (об'єднання громадян) у громаді.
4. Розробка покрокового алгоритму ініціювання та винесення на розгляд органів самоврядування місцевої ініціативи.

Методичні рекомендації та плани підготовки до семінарських занять

СЕМІНАР: Історичні передумови формування та еволюція інституту місцевого самоврядування в Україні

1. Елементи місцевого самоврядування у Київській Русі.
2. Сільські і міські громади у Великому князівстві Литовському. Вплив Магдебурзького права на розвиток місцевого самоврядування на українських землях.
3. Органи влади та адміністративного управління Запорізької Січі.
4. Адміністративно-політичний устрій на Слобожанщині, Правобережній та Західній Україні у XVIII- XIX століттях.
5. Місцеві органи влади періоду УНР та ЗУНР.
6. Функціонування радянської системи управління в Україні.

Рекомендована література:

1. Біленчук П.Д. *Місцеве самоврядування в Україні (Муніципальне право)* / П.Д. Біленчук, В.В. Кравченко, М.В. Підмогильний. – К.: Атіка, 2000. – 304 с.
2. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник / В.С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. – К. : Ін Юре, 2004. – 672 с.
3. Історико-правові аспекти становлення і розвитку місцевого самоврядування: світовий та український досвід / С.М. Крючков, А.М. Зельницький, П.І. Удовенко – К., 1998. – 270 с.
4. Камінська Н.М. *Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз : Навчальний посібник* / Камінська Н.М.. – К. : КНТ, 2010. – 232 с.

5. Козюра І.В. Місцеве самоврядування в Україні (становлення та еволюція): Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів / І.В. Козюра, О.Ю. Лебединська. – Ужгород: Патент, 2003. – 224 с
6. Колодій А.М. Державне будівництво і місцеве самоврядування: Навчальний посібник. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 302 с. .
7. Лазор О.Д. Місцеве самоврядування: Вітчизняний та зарубіжний досвід / О.Д. Лазор: Навч. посіб., 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Дакор, 2005. – 560 с.
8. Місцеве самоврядування в Україні: історія, сучасність, перспективи розвитку : навчальний посібник / За ред. В.В. Кравченко. – К. : Арарат-Центр, 2000. – 206 с.
9. [Ткачук А.](#) Місцеве самоврядування : світовий та український досвід : посібник / А. Ткачук, Р. Агранофф, Т. Браун. – К. : Заповіт, 1997. – 186 с.

Методичні рекомендації та довідкові матеріали:

Метою семінарського заняття є визначення змісту основних етапів розвитку місцевого самоврядування в Україні, а, точніше, етапів управління на місцевому рівні, беручи до уваги відсутність елементів автономії місцевих громад на українських землях.

Довідково:

На основі звичаєвого права розвивалась регіональна, міська і сільська форми самоврядування в Київській Русі. Регіональне самоврядування існувало у формі вічових зборів..." Повсюдне поширення віча на території Київської Русі є свідченням того, що вже в цей період, незважаючи на тенденції централізації та концентрації державної влади, як явища безумовно прогресивного з огляду на загрозу зовнішнього вторгнення, існував механізм забезпечення інтересів міста, їх погоджуваності, по можливості, з загальнодержавними інтересами. Щодо складу віча та його компетенції, то "за правилом участь у ньому беруть усі старші горожани землі. Віча відбуваються у всіх землях і всі свобідні горожани могли бути присутні... В

вічу брали участь старші горожани, батьки родин... Віче було органом широких мас, хоч би з тієї причини, що кожний мав тут голос, а маси народу мали на вічу чисельну перевагу".

Українські міста доби Середньовіччя поділялися на великокнязівські, які підпорядковувались безпосередньо центральній державній владі, приватні та церковні. В XIII-XV століттях 80% усіх українських міст були приватною власністю феодалів. У кожному місті співіснували та ділили владу між собою "органи місцевого самоврядування" та органи, що представляли інтереси власника міста.

З другої половини XIV століття значна частина українських земель увійшла до складу Великого князівства Литовського і тривалий час місцеве самоврядування розвивалося в межах його державної системи. У цих умовах в українських містах почало запроваджуватися Магдебурзьке право, яке створило нову юридичну основу для розвитку місцевого самоврядування в Україні. Перші колонії німецьких поселенців з'явилися в Галицько-Волинській Русі на рубежі XII-XIII століть. В 1339 році останній Галицький князь Болеслав-Юрій вперше подарував Магдебурзьке право українському місту Санок.

Після цього Магдебурзьке право швидко почало поширюватися в Україні. В 1356 р. його одержав Львів, в 1432 р. – Луцьк, в 1444 р. – Житомир, в 1494-1497 рр. – Київ, в 1498 р. – Дубно, в 1518 р. – Ковель, в 1547 р. – Берестечко, в 1564 р. – Брацлав. Пожалування місту Магдебурзького права означало відміну дії звичаєвих норм, виведення міста з-під юрисдикції місцевої адміністрації (намісників, воєвод тощо) і запровадження міського самоврядування з виборною адміністрацією та виборним судом. Метою магдебурзьких грамот було закріплення нової системи управління містом, заснованої на принципах місцевого самоврядування. Як і хартії західноєвропейських міст вони визначали систему органів міського самоврядування, їх повноваження та порядок обрання, статус посадових осіб міста. Наприклад, у Києві за Уставною

Грамотою Сигізмунда I від 1514 р. був створений орган міського самоврядування – магістрат (який проіснував до 30-х років XIX ст.), що складався з в'їта, бурмістрів і двох колегій із 6 радників (райців, ратманів) та 6 засідателів (лавників). До сфери компетенції магістрату входили справи міської адміністрації, міського господарства та міських фінансів, поліції, суду, виконання покарань. Міста, які мали Магдебурзьке право, називалися в Україні магістральними. Міста, які цього права не отримали називалися ратушними. Разом з Магдебурзьким правом міста отримували і ряд майнових повноважень. Вони володіли землею, нерухомістю, запроваджували податки, справляли мито і т.д.

СЕМІНАР: Конституційно-правові системи місцевого самоврядування в країнах Європи та в Україні

1. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування:
 - 1.1. Європейська хартія про місцеве самоврядування;
 - 1.2. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування;
 - 1.3. Європейська хартія регіонального самоврядування.
2. Правові засади функціонування місцевого самоврядування в країнах Центральної і Східної Європи:
 - 2.1. передумови «відродження» місцевого самоврядування у постсоціалістичних країнах;
 - 2.2. стратегія здійснення децентралізаційних реформ у країнах Центральної і Східної Європи;
 - 2.3. конституційне закріплення принципу автономії місцевого самоврядування;
 - 2.4. моделі відносин між громадами та державою.
3. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні;
 - 3.1. статті Конституції України про місцеве самоврядування;

- 3.2. основні положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».
4. Відповідність конституційних норм і законодавства України про місцеве самоврядування міжнародним стандартам (Європейській хартії про місцеве самоврядування).

Рекомендована література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/122-Ukrainian.pdf>
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0&test=4/UMfPEGznhhKUn.Zi7ws5F.HI42Ms80msh8Ie6>
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ВВР, 1997, N 24, ст.170) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>.
4. Баймуратов М. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування: від міжнародної угоди до імплементації у національне законодавство / Михайло Баймуратов // Вибори та демократія : науково-просвітницький правничий журнал. – 2006. – № 4 (20). – С. 20-28.
5. Глевацька, Н.М. Міжнародні стандарти у системі місцевого самоврядування України [Електронний ресурс] / Н.М. Глевацька. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2009_15/stat_09/16.pdf
6. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник / В.С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. – К. : Ін Юре, 2004. – 672 с.

7. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні : науково-практичний посібник / Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України ; Ліберальне молодіжне об'єднання (ЛІМО) / [ред. М. О. Пухтинський, О. В. Бейко, В. В. Толкованов]. – К. : Крамар, 2003. — 395 с.
8. Камінська Н.М. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз : Навчальний посібник / Камінська Н.М. – К. : КНТ, 2010. – 232 с.
11. Козюра І.В. Місцеве самоврядування в Україні (становлення та еволюція): Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів / І.В. Козюра, О.Ю. Лебединська. – Ужгород: Патент, 2003. – 224 с.
12. Кулеша М. Реформа публичной администрации в Польше (1989-1999 гг). Идеи и люди [Електронний ресурс] / Михаил Кулеша. – Режим доступу: <http://www.yabloko.ru/Themes/SG/poland89-99.html>
13. Лазор О.Д. Місцеве самоврядування: Вітчизняний та зарубіжний досвід / О.Д. Лазор: Навч. посіб., 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Дакор, 2005. – 560 с.
14. Лендьел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : Монографія / Мирослава Лендьел ; Каф. політол., НДІ політ. регіоналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Ужгород : «Мистецька Лінія», 2011. – 687 с.
15. Місцеве самоврядування в країнах Східної Європи та співдружності незалежних держав у 1994 році. – Будапешт, 1994. – 246 с.
16. Прієшкіна О.В. Місцеве самоврядування в Україні: правове регулювання безпосередньої демократії : Навч. посібник / О.В. Прієшкіна. – К. : Кондор, 2004. – 336 с.
17. Разработка новых правил игры в старых условиях ; ред. М. Мунтяну, В. Поп. – Т. 3 : Органы местного самоуправления в Восточной Европе, на Кавказе и в Средней Азии. – Будапешт : OSI / LGI, 2001. – 822 с.

18. Творення громадянського суспільства за посередництвом самоврядування та місцевої влади в Україні – польський досвід. – Krakow, 2005. – 89 с.
19. Трачук П.А. Місцеве самоврядування в Україні у контексті конституційної і демократичної реформ / П.А. Трачук. – Ужгород : Ужгородська міська друкарня, 2006. – 576 с.
20. Устрій, завдання та практика функціонування територіального самоврядування. – Варшава
21. Decentralization: Experiments and Reforms ; ed. T. Horváth. – Budapest : OSI/LGI, 2000. – 424 p.

Методичні рекомендації та довідкові матеріали:

Метою семінару є порівняння різних конституційних моделей місцевого самоврядування в країнах Центральної і Східної Європи, включно України, зокрема, на основі дотримання міжнародних стандартів.

Довідково:

Основний міжнародний документ країн-членів Ради Європи — *Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р.*, яка містить стандарти щодо організації управління на місцях на засадах місцевого самоврядування, зобов'язує застосовувати норми, які гарантують політичну, адміністративну і фінансову незалежність місцевих влад. У літературі цей документ характеризують як "стандарт місцевої демократії для країн-членів Ради Європи",

У преамбулі Європейської хартії місцевого самоврядування зазначено:

- місцеве самоврядування — одна з основ демократичного ладу;
- право громадян брати участь в управлінні суспільними справами;
- для забезпечення ефективного, наближеного до громадянина управління створюються органи місцевого самоврядування, наділені реальною владою;

- збереження і закріплення місцевого самоврядування в країнах Європи є внеском у будівництво Європи на принципах демократії і децентралізації влади;
- місцеві органи влади, наділені правом прийняття владних рішень, мають створюватися демократичним шляхом з широкою компетенцією;
- права територіальних громад та органів місцевого самоврядування мають бути надійно захищені.

Правова автономія органів МС полягає в тому, що вони є юридичними особами і наділяються власними повноваженнями, у межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність згідно з законом. Відповідно до ст. 4 хартії, ці повноваження мають бути повними та виключними, тобто не повинні належати одночасно іншим органам.

Організаційна автономія полягає в тому, що основні суб'єкти місцевого самоврядування—територіальні громади та їх органи—не є елементами державного апарату. Тому вони повинні мати можливість самостійно визначати власну структуру відповідно до місцевих потреб і закону, будь-який адміністративний контроль за їх діями можливий лише для забезпечення законності.

Матеріально-фінансова автономія місцевого самоврядування полягає в праві територіальних громад та утворених ними органів на володіння, користування і розпорядження майном, яке перебуває в комунальній власності, а також власними фінансовими коштами, достатніми для здійснення повноважень місцевого самоврядування та його органів (ст. 9 хартії).

У Європейській хартії "місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення"

У частині 2 ст. 3 хартії перелічені суб'єкти місцевого самоврядування, які реалізують безпосередньо чи опосередковано самоврядні повноваження

громад: *"Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення жодним чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів або будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом".*

У частині 2 ст. 4 хартії закріплено принцип, за яким *"місцева влада за законом має право вільно вирішувати будь-яке питання, не вилучене зі сфери її компетенції і вирішення якого не доручене ніякому іншому органу" ..*

Частина 3 ст. 4 хартії закріплює загальний принцип *децентралізації функцій державного управління (принцип субсидіарності): "муніципальні функції здійснюються властями, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тією чи іншою функцією інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, вимоги досягнення ефективності та економії".* Хартія чітко визначає, що органи вищого рівня зобов'язані допомагати органам нижчого рівня у здійсненні своїх завдань.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ Пряма демократія та інші форми участі громадян у місцевому самоврядуванні в Україні

1. Які форми участі громадян в місцевому самоврядуванні передбачаються законодавством України ? Проілюструйте відповідь посиланням на статті відповідних законів.
2. Зробіть аналіз прямої участі у територіальній громаді Вашого проживання. Аналіз повинен включати:
 - 2.1 характеристику основних форм прямої участі громадян в управлінні;
 - 2.2. кількість відповідних заходів, їх зміст та результат;

2.3. які нормативні документи місцевого значення, що регулюють участь громади в управлінні;

2.4. основні проблемні питання, які потрібно вирішити для підвищення ефективності участі громадян у вирішенні місцевих справ..

3. Заповніть таблицю та дайте аналіз. Кількість (у %) голосуючих на місцевих виборах

Вибори	Місто, селище, село	Район	Область
1990			
1994			
1998			
2002			
2006			
2010			
2015			
2020			

4. Наведіть приклад застосування однієї із форм участі громадян у Вашій територіальній громаді та проаналізуйте її ефективність.

Рекомендована література:

1. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми (Відомості Верховної Ради УРСР» (ВВР), 1991, N 33, ст.443) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1286-12>.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні (Відомості Верховної Ради України» (ВВР), 1997, N 24, ст.170) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>.

3. Закон України «Про органи самоорганізації населення» (Відомості Верховної Ради України) (ВВР), 2001, N 48, ст. 254) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2625-14>.
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» (Відомості Верховної Ради України) (ВВР), 2011, № 32, ст. 314) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. N 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.
6. Кампо В. М. Практикум з муніципального права / Кампо В. М. – К. : Атіка, 2003. – 78 с.
7. Модель доброго управління для громадян: Посібник / Упоряд. Н. Г. Гмурковська ; М. М. Яцков. – Ужгород : Видавництво О. Гаркуші, 2008. – 112 с.
8. Прієшкіна О.В. Місцеве самоврядування в Україні: правове регулювання безпосередньої демократії : Навч. посібник / О.В. Прієшкіна. – К. : Кондор, 2004. – 336 с.
9. Реалізація форм безпосередньої демократії: методичний посібник; упоряд. М.М. Яцков, М.В. Менджул. – Ужгород Видавництво Олександра Гаркуші, 2009. – 72 с.
10. **Форми та методи залучення громадськості: Навч. посіб.; За заг. ред. В. Артеменко. – К. : ІКЦ «Леста», 2007. – 240 с.**

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ Соціальна мобілізація громад для сталого місцевого розвитку

1. Запропонуйте механізм визначення пріоритетних проблем для територіальної громади, в якій Ви проживаєте.
2. Розробіть план мобілізації громади для вирішення однієї з пріоритетних проблем.
3. Запропонуйте інституційний механізм впровадження соціальної мобілізації щодо вирішення проблеми громади, в якій Ви проживаєте. Проаналізуйте правові норми, які регулюють створення організації, форму якої Ви обрали.
4. Складіть каталог ресурсів, які Ви можете використати чи залучити ззовні для вирішення проблеми.

Рекомендована література:

1. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми (Відомості Верховної Ради УРСР» (ВВР), 1991, N 33, ст.443) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1286-12>.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні (Відомості Верховної Ради України» (ВВР), 1997, N 24, ст.170) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>.
3. Закон України «Про органи самоорганізації населення» (Відомості Верховної Ради України» (ВВР), 2001, N 48, ст. 254) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2625-14>.
4. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: Навчальний посібник для посадовців місцевих органів влади та фахівців з розвитку

- місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://msdp.undp.org.ua/data/publications/decentralisation_manual.pdf.
5. Модель доброго управління для громадян: Посібник / Упоряд. Н. Г. Гмурковська ; М. М. Яцков. – Ужгород : Видавництво О. Гаркуші, 2008. – 112 с.
 6. Реалізація форм безпосередньої демократії: методичний посібник; упоряд. М.М. Яцков, М.В. Менджул. – Ужгород Видавництво Олександра Гаркуші, 2009. – 72 с.
 7. Сталий розвиток суспільства: Навчальний посібник / Л. Масловська, А. Садовенко, В. Середа, Т. Тимочко; 2-е вид. – К., 2011. – 392 с.
 8. Як створити дієздатну організацію громади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://msdp.undp.org.ua/data/publications/vnutr.pdf>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ Стратегічне планування сталого розвитку

Студенти поділяються на групи по 5 осіб і презентують на занятті результати виконання домашніх завдань із стратегічного планування.

Завдання:

1. Оберіть громаду, для якої група буде розробляти стратегічний план місцевого розвитку.
2. Здійсніть аналіз ситуації у цільовій громаді на основі збору таких даних:
 - 1) *статистичні дані* (дані про соціально-економічний розвиток громади);
 - 2) *документи, прийняті органами самоврядування громади* (існуючі стратегії, програми, рішення)
 - 3) *дані соціологічних опитувань громадян* про проблеми громади (якщо проводилися)

- 4) оцінка розвитку громади науковцями, експертами, громадсько-політичними діячами;
- 5) дані проведеної фокус-групи.

3. Проведіть на основі узагальненої інформації SWOT-аналіз розвитку громади.

Рекомендована література:

1. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: Навчальний посібник для посадовців місцевих органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://msdp.undp.org.ua/data/publications/decentralisation_manual.pdf.
2. Лазор О.Д. Основи державного управління та місцевого самоврядування: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.Д. Лазор, О.Я. Лазор, І.Г. Лазар. – К. : Дакор, 2007. – 312 с.
3. Модель доброго управління для громадян: Посібник / Упоряд. Н. Г. Гмурковська ; М. М. Яцков. – Ужгород : Видавництво О. Гаркуші, 2008. – 112 с.
4. Муніципальний менеджмент : Навч. посіб. ; за заг.і наук. ред. Ю. П. Шаров ; авт. кол. : Ю. П. Шаров ; І. А. Чикаренко [та ін.]. – К. : Атіка, 2009. – 404 с. Реалізація форм безпосередньої демократії: методичний посібник; упоряд. М.М. Яцков, М.В. Менджул. – Ужгород Видавництво Олександра Гаркуші, 2009. – 72 с.

Методичні рекомендації і завдання для самостійної роботи

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з предмету «Теорія міжнародних відносин та міжнародне право» визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота поділяється на аудиторну і позааудиторну.

Аудиторна самостійна робота реалізується під час читання лекцій, семінарських і практичних занять, виконання лабораторного практикуму, проведення консультацій, колоквиумів та ін.

Самостійна робота студентів над навчальним матеріалом програми курсу, що не виноситься на розгляд під час лекційних і семінарських занять (*позааудиторна самостійна робота*), має на меті сформувати вміння самостійно працювати над рекомендованою літературою та відповідати на поставлені в аудиторіях питання.

До основних видів позааудиторної самостійної роботи студентів може належати:

- підготовка і написання рефератів, доповідей, тез та інших письмових робіт (з правом вибору теми і форми звітності);
- підготовка до семінарських занять;
- опрацювання наукової літератури для участі в колоквиумі;
- виконання *індивідуальних навчально-дослідних і домашніх завдань різного характеру* (розв'язування задач, переклад і переказ текстів, добір і вивчення літературних джерел, розроблення і побудова різних схем, моделей, діаграм, виконання графічних робіт, розрахунків);
- підготовка до модульної контрольної роботи.
- Приступаючи до самостійної роботи студентам необхідно:

- попередньо ознайомитися з навчальним матеріалом, що виноситься на лекційні і семінарські заняття;
- перевірити здобутті знання шляхом самоконтролю, відповідаючи на поставлені питання;
- виокремити ключові проблеми навчального матеріалу, що виноситься на самостійну роботу та опрацювати їх.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;
- праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- опрацювання статистичної інформації;
- написання рефератів з проблематики курсу.

Контроль самостійної роботи студентів включає:

- перевірку рефератів;
- організацію здачі колоквиуму;
- перевірку відповідей на типові завдання для модульної контрольної роботи.

Самостійна робота студента з предмету «Місцеве самоврядування» передбачає:

- підготовку *термінологічного словника* з базовими категоріями та поняттями;
- виконання *індивідуальних практичних завдань*;
- підготовки до *модульних контрольних робіт та підсумкового контролю*.

Тематика індивідуальних практичних завдань:

1. Розробка покрокового алгоритму створення органу самоорганізації населення (вуличного комітету) для певної громади.
2. Розробка покрокового алгоритму проведення загальних зборів громадян для певної територіальної громади.
3. Розробка покрокового алгоритму ініціювання, створення та реєстрації (легалізації) громадської організації (об'єднання громадян) у певній громаді.
4. Розробка покрокового алгоритму ініціювання та винесення на розгляд органів самоврядування місцевої ініціативи у певній територіальній громаді

Завдання для підготовки до модульних контрольних робіт

Методика поточного контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування» включає проведення однієї контрольної роботи та підсумкового контролю у формі екзамену для студентів *денної та заочної форми навчання*.

Модульна контрольна робота передбачає *варіанти завдань з переліку теоретичних питань та тестових завдань*. Кожен варіант складається викладачем вибірково з нижченаведених переліків теоретичних та тестових завдань.

Варіант складається з *двох теоретичних питань* (кожне оцінюється в 20 балів) та *п'яти тестових завдань* (кожне оцінюється в 02 бали). Максимальна сума отриманих студентом балів таким чином може становити 50 балів.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ:

1. Яка різниця між поняттями самоврядування та управлінням ?
2. Поясніть зміст різних теорій виникнення середньовічних міст.
3. Охарактеризуйте передумови та історичний процес поширення Магдебурзького права на території України.
4. Чому місцеві Ради народних депутатів у радянський період історії України не можна характеризувати як органи самоврядування?
5. Назвіть та стисло охарактеризуйте зміст класичних теорій місцевого самоврядування.
6. Назвіть та стисло охарактеризуйте зміст сучасних теорій місцевого самоврядування.
7. Охарактеризуйте сутність і форми децентралізації влади.

8. Назвіть та стисло охарактеризуйте основні моделі взаємодії між місцевим самоврядуванням та державою.
9. Які стандарти місцевого самоврядування передбачені Європейською хартією про місцеве самоврядування ?
10. Дайте визначення територіальної громади. Якими основними рисами вона характеризується?
11. Які форми безпосередньої участі громадян передбачені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» ?
12. Якими є конституційні засади територіального устрою в Україні ?
13. Дайте характеристику системи органів місцевого самоврядування у Республіці Польща, Чеській Республіці, Словацькій Республіці.
14. Які види територіальних громад визнані законодавством України?
15. Якими є повноваження голови територіальної громади?
16. Яким є статус обласної (районної) ради та порядок їх формування ?
17. Якими є основні повноваження обласної (районної) ради.
18. Яким є порядок утворення та основні повноваження органів самоорганізації населення?
19. Наведіть перелік основних інструментів муніципального менеджменту та стисло охарактеризуйте їх сутність.
20. Назвіть та стисло охарактеризуйте основні форми прямої участі у країнах Центральної і Східної Європи.
21. Назвіть основні кроки щодо організації громадських слухань, які передбачені законодавством України
22. Назвіть основні кроки щодо організації загальні збори громадян, які передбачені законодавством України
23. Охарактеризуйте передумови формування концепції сталого розвитку.

24. Назвіть та стисло охарактеризуйте зміст основних міжнародних документів про сталий розвиток.
25. Назвіть та стисло охарактеризуйте основні елементи соціальної мобілізації місцевої громади.
26. Охарактеризуйте сутність стратегічного планування як процесу.
27. Назвіть та стисло охарактеризуйте основні етапи стратегічного планування сталого розвитку.
28. Назвіть основні механізми впровадження стратегії сталого місцевого розвитку.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (ЗАЛІК)

1. Історичні передумови формування інституту місцевого самоврядування.
2. Поняття місцевого самоврядування.
3. Класичні теорії місцевого самоврядування.
4. Сучасні теорії місцевого самоврядування.
5. Елементи місцевого самоврядування в Київській Русі.
6. Сільські і міські громади у Великому князівстві Литовському.
7. Козацький конституціоналізм і становлення системи козацького самоврядування.
8. Місцеве самоврядування на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперій.
9. Українська Центральна Рада та Українська Народна Республіка і місцеве самоврядування.
10. Функціонування радянської системи управління в Україні.
11. «Відродження» місцевого самоврядування у першій половині 1990-х років у країнах Центральної і Східної Європи.
12. Принципи і моделі взаємодії між місцевим самоврядуванням і демократичною державою.
13. Сутність і форми децентралізації влади і повноважень.
14. Концепція місцевої демократії.
15. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування.
16. Передумови «відродження» місцевого самоврядування у постсоціалістичних країнах.
17. Правові засади функціонування місцевого самоврядування в країнах Центральної і Східної Європи.
18. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні.
19. Територіальна громада у системі місцевого самоврядування.
20. Теоретичні аспекти дослідження територіального устрою.

21. Поняття адміністративно-територіального устрою.
22. Досвід постсоціалістичних країн щодо реформування територіального поділу та устрою.
23. Історичні аспекти формування адміністративно-територіального устрою України.
24. Сучасний адміністративно-територіальний поділ України.
25. Потреба здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні
26. Правовий механізм формування об'єднаних територіальних громад
27. Правові засади проведення місцевих виборів в Україні (Виборчий кодекс).
28. Основні форми місцевого самоврядування.
29. Модель «сильної ради»: її переваги.
30. Модель «сильного мера»: її переваги.
31. Система органів місцевого самоврядування у територіальних громадах Центральної і Східної Європи.
32. Представницькі органи місцевого самоврядування в Україні: повноваження та функції.
33. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування в Україні на рівні село, селище, місто, об'єднана територіальна громада
34. Посадові особи місцевого самоврядування в Україні: повноваження та функції.
35. Органи спільної компетенції територіальних громад у системі місцевого самоврядування України (районні, обласні, ради)
36. Сутність муніципального управління.
37. Змістовна різниця між поняттями «муніципальне управління», «муніципальний менеджмент», «міське самоврядування».
38. Методи муніципального управління.
39. Проблеми муніципального управління в Україні

40. Теоретичні аспекти участі громадян у місцевому самоврядуванні та управлінні.
41. Форми безпосередньої демократії та участі громадян в країнах Центральної Європи.
42. Спільні тенденції та національні особливості участі громадян у місцевих виборах у країнах Центральної Європи
43. Правові можливості для здійснення прямої демократії в Україні.
44. Громадські слухання в Україні.
45. Загальні збори громадян в Україні.
46. Проблема реалізації місцевих референдумів в Україні
47. Залучення громадян до управління на місцевому рівні в Україні.
48. Причини формування концепції та визначення сталого розвитку.
49. Документи Організації Об'єднаних Націй про засади сталого розвитку.
50. Теоретичні аспекти сталого розвитку суспільства.
51. Поняття соціальної мобілізації.
52. Елементи соціальної мобілізації.
53. Механізми впровадження соціальної мобілізації.
54. Сутність стратегічного планування.
55. Роль стратегічного планування у місцевому розвитку.
56. Принципи доброго демократичного врядування Ради Європи.
57. Організація розробки стратегій сталого місцевого розвитку.
58. Формулювання стратегії.
59. Впровадження стратегії.
60. Здійснення моніторингу та оцінки стратегічної стратегії місцевого розвитку.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Лендъел М. Стратегічне планування: навчально-методичні рекомендації / Мирослава Лендъел, Ганна Мелеганич; Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 25; [Ужгород. нац. ун-т; Факультет сусп. Наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород, 2015. 41 с.
2. Лендъел М. Місцева демократія / Мирослава Лендъел // Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Н.М. Хоми [В.М. Денисенко, О.М. Сорба, Л.Я. Угрин та ін.]. Львів: «Новий Світ – 2000», 2014. С. 393 (779 с.).
3. Лендъел М. Місцева політика / Мирослава Лендъел // Політологія: сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. 4-те видання, виправлене і доповнене / укладач В.М. Піча, наук. редакція Л.Д. Климанської, Я.Б. Турчин, Н.М. Хоми. Львів: Новий Світ – 2000, 2015. С. 225-226.
4. Лендъел М. Місцевий режим / Мирослава Лендъел // Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Н.М. Хоми [В.М. Денисенко, О.М. Сорба, Л.Я. Угрин та ін.]. Львів: «Новий Світ – 2000», 2014. С. 395 (779 с.).
5. Пецкар М.О. Основи персонал-менеджменту в органах державної виконавчої влади та місцевого самоврядування України: Матеріали для лекцій. - Ужгород, 1996. 60 с.
6. Пецкар М. Управління персоналом в органах місцевого самоврядування // Довідник для депутатів та голів рад. Ужгород, 1996. С. 26-64.
7. Лендъел М. О. Сучасні методики управління персоналом (Теоретичні та практичні аспекти). Ужгород: Ужгородський державний університет, 1998. 50 с.
8. Лендъел М.О. Державне управління та місцеве самоврядування:

Навчальна програма нормативного курсу. Ужгород, 2004. 28 с.

9. Лендъел М. Моніторинг та оцінювання стратегій і програм регіонального розвитку в Україні /Лендъел М., Винницький Б., Ратейчак Ю., К.: В-во «К.І.С.», 2007. 120 с.
10. Лендъел М. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку / Лендъел М., Винницький Б., Ратейчак Ю., Санжаровський І. За ред. Санжаровського І., Полянського Ю. К.: К.І.С., 2007. 80 с.
11. Лендъел М. Місцеве самоврядування //Політологія: Підручник /За ред. М.М. Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. С. 145-158.
12. Лендъел М. Регіональні та місцеві аспекти політики / М. Лендъел, М. Токар // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія. Вип. 15. Ужгород: Видавництво УжНУ “Говерла”, 2010.. С. 204-210.

Основна література:

1. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник / В.С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. К. : Ін Юре, 2004. 672 с.
2. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: Навчальний посібник для посадовців місцевих органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://msdp.undp.org.ua/data/publications/decentralisation_manual.pdf.
3. Кампо В. М. Практикум з муніципального права / Кампо В. М. К. : Атіка, 2003. 78 с. .
4. Колодій А.М. Державне будівництво і місцеве самоврядування: Навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2001. 302 с..
5. Кравченко В.В. Муніципальне право України: Навчальний посібник / В.В Кравченко, М.В. Пітцик. К. : Атіка, 2003. 670 с.
6. Лендъел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : Монографія / Мирослава Лендъел ; Каф. політол., НДІ політ.

- регіоналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Ужгород : «Мистецька Лінія», 2011. 687 с.
7. Модель доброго управління для громадян: Посібник / Упоряд. Н. Г. Гмурковська ; М. М. Яцков. Ужгород : Видавництво О. Гаркуші, 2008. 112 с.
 8. Сталий розвиток суспільства: Навчальний посібник / Л. Масловська, А. Садовенко, В. Серета, Т. Тимочко; 2-е вид. К., 2011. 392 с.
 9. Трачук П.А. Місцеве самоврядування в Україні у контексті конституційної і демократичної реформ / П.А. Трачук. Ужгород : Ужгородська міська друкарня, 2006. 576 с.

Допоміжна література:

1. Біленчук П.Д. Місцеве самоврядування в Україні (Муніципальне право) / П.Д. Біленчук, В.В. Кравченко, М.В. Підмогильний. К.: Атіка, 2000. 304 с.
2. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: Монографія / В.І. Борденюк. К. Парламентське видавництво, 2007. 576 с.
3. Козюра І.В. Місцеве самоврядування в Україні (становлення та еволюція): Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів / І.В. Козюра, О.Ю. Лебединська. Ужгород: Патент, 2003. 224 с.
4. Лазор О.Д. Місцеве самоврядування: Вітчизняний та зарубіжний досвід / О.Д. Лазор: Навч. посіб., 2-е вид., доп. і перероб. К. : Дакор, 2005. 560 с.
5. Лазор О.Д. Основи державного управління та місцевого самоврядування: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.Д. Лазор, О.Я. Лазор, І.Г. Лазар. – К. :Дакор, 2007. 312 с.

6. Муніципальний менеджмент : Навч. посіб. ; за заг.і наук. ред. Ю. П. Шаров ; авт. кол. : Ю. П. Шаров ; І. А. Чикаренко [та ін.]. К. : Атіка, 2009. 404 с.
7. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування: наукове видання / Ю. Панейко.. Львів : Літопис, 2002. 196 с. (Наукова бібліотека ДВНЗ «УжНУ – 5 примірників; Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка).
8. Прієшкіна О.В. Місцеве самоврядування в Україні: правове регулювання безпосередньої демократії : Навч. посібник / О.В. Прієшкіна.. К. : Кондор, 2004. 336 с.
9. Реалізація форм безпосередньої демократії: методичний посібник; упоряд. М.М. Яцков, М.В. Менджул. – Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2009. 72 с.
10. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє : Монографія; редкол.: В. П. Приходько ; І. А. Грицяк [та ін.] ; відп. за вип. І. А. Грицяк. К.: К.І.С., 2009. 240 с.
11. Трачук П.А. Адміністративно-правові засади реформування місцевої публічної влади в Україні: Монографія / П.А. Трачук. – Ужгород : Ліра, 2011. 336 с.
12. Трачук П.А. Державне будівництво та місцеве самоврядування: Навчальний посібник / П.А. Трачук. Ужгород : Госпрозрахунковий ред.-вид. відділ управління у справах преси та інформації, 2005. 234 с.

Лендзел М. Місцеве самоврядування (для студентів спеціальностей 052 Політологія, 281 Публічне управління та адміністрування»; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; каф. політології і держ. управління]. 55 с.

Навчально-методична розробка містить описову структуру предмету навчальної дисципліни, зміст навчальної програми, методичні вказівки з підготовки до практичних занять, виконання самостійної роботи, перелік рекомендованої літератури до курсу.